

משה חיים פלח

בשיטת הרמב"ם בדין חליצה פסולה (ב)

דברי הרמב"ם בפרק ה' דמהני חיזור דאחין להתיר הנרות היינו דוקא בשוות, אך במעולה וגרועה לא מהני, וצ"ל הרי מיירי הרמב"ם בנרות ואחיות דפסק הרמב"ם כרב אשי דלא אלימא זיקה לשויי לנרה כערוה והויא מעולה וגרועה, ויעוין משנת לעיל בציאור שיטת הרמב"ם.

אולם הנה צעיקר דרך הגר"א ציטוט הסתירה, דצ"ל המיירי הרמב"ם בשוות וצ"ל במעולה וגרועה, יש לעיין דהרי הרמב"ם הקדים (פ"ה ה"ו) ו"ל החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה אם לא קדמה דבר אחר נקראת חליצה מעולה ואם קדמה גט או מאמר בין מיבם זה בין מאחיו בין זה בין בנרתה הרי זו נקראת חליצה פחותה עכ"ל וע"י סיים הרמב"ם (ה"ג) נחלצה אחת מהן חליצה פחותה הרי זו שחלצה גט או עד שחלצה כל האחין לראשונה גם היא או עד שחלצה גט או עד שחלצה כל האחין לראשונה כו', ומשמע לכאורה דקאי אהך גוונא דקדמה גט או מאמר זה או בנרתה, וא"כ מיירי במעולה וגרועה, וזוהי מצוה דדברי הרמב"ם דמהני חיזור דאחין להתיר הנרות.

ולכאורה היה נראה דהנה שיטת הרמב"ם (פ"ו ה"ו) כשיטת רש"י דכל היבא דלא מצי לייבם הויא חליצה פסולה, אולם כבר עמדו האחרונים בשיטת רש"י גופיה דלכאורה תרי דיני איבא, דאף דבריש הסוגיא (כ"ג) לשון רש"י ב"ד דגדר חליצה פסולה היינו "שאם רצה לייבם אינו יכול" אך גבי בעלת הגט פירש רש"י (כ"ג) הא דחלץ לבעלת הגט לא נפטרה נרתה ו"ל ב' יבמות מאת אחד ונתן יבם גט לאחת מהן שוב אין חליצתה הוגנת כל כך דקלישא זיקתה ואם חלץ לה לא נפטרה נרה עכ"ל, ומשמע דזוהי מודה דיסוד

כתב הרמב"ם (פ"ה מיבום וחליצה ה"ו) ו"ל החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה אם לא קדמה דבר אחר נקראת חליצה מעולה, ואם קדמה גט או מאמר בין מיבם זה בין מאחיו בין זה בין בנרתה הרי זו נקראת חליצה פחותה כו' (ה"ג) נחלצה אחת מהן חליצה פחותה הותרה להנשא לזר זו שנחלצה אבל נרתה אסורה עד שתחלוץ גם היא או עד שחלצה כל האחין לראשונה שנחלצה החליצה הפחותה, שאין חליצה פחותה מקלקת זיקת היבם מבית זה עד שתחזור על כל האחין או עד שתחלוץ כל אחת מהן עכ"ל, ומצוה דדברי הרמב"ם דפסק דלמיפטור נפשיה חליצה פסולה אינה נריכה חיזור אלא רק למיפטור נרה, אולם הוסיף הרמב"ם דכשם דמהני אם תחלוץ כל אחת מן הנרות, ה"נ מהני אם תחזור לראשונה על כל האחין, דחיזור האחין לראשונה מהני להתיר נרתה, והדברים נריכים ציאור, חדא דכינא שייכא זה חליצה אחר דהותרה לשוק, ועוד דהיאך מהני חיזור דאחין לראשונה להתיר שאר הנרות.

ועוד תמהו האחרונים דצפרק ז' מיבום וחליצה (ה"ט) כתב הרמב"ם ו"ל שלשה אחין שנים מהן נשואין לשתי אחיות ויש לכל אחת משתיהן נרה ומתו הנשואין את האחיות ונפלו האחיות ונרותיהן ליבום אם חלץ לנרות נפטרו האחיות, אבל אם חלץ לאחיות לא נפטרו נרותיהן עד שחלצו הנרות, מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה מעולה וחליצה שאינה מעולה אינה פוטרת את הנרה כמו שבארנו עכ"ל, והא הכא דליבא אלא אח אחד הוי כחיזור כל האחין, ואמאי לא מהני להתיר הנרה,

ובביאור הגר"א (פ"י קע סקמ"ח) ציאר דדעת הרמב"ם לחלק זוהי בין שוות למעולה וגרועה, וכל

הדין משום דקלשא זיקה [וס"ל דזזה ליכא חסרון משום דאין יכול לייצם ואכמ"ל].

וכן מבואר בדברי הרמב"ן דתרי דיני נינהו וז"ל כיון ששתייהן שוות חליצת כל אחת פוטרת זרחה, דלית ליה לשמואל אלא דחליצה מעולה בעינן, ואף על גב דהתחיל באחיות לא יגמור אף בצרות קאמר וחליצת זרה דרחל אינה גרושה משל רחל ושוות הן, גבי עריות אית ליה הכי ובכל אביזרייהו, אבל בצנות גט ומאמר כל היכא דשוות הן זו פוטרת זו דהא אין אחת מהן יוצאה ממנו אלא כמו שחברתה יוצאה, ובהני אין הפסול שבחליצה אלא משום שאינה גומרת בהן לשמואל עכ"ל [ואכמ"ל בשיטת הרמב"ן].

ובאמת דלשיטת הרמב"ם ורש"י דגדר חליצה פסולה דאחות זקוקה היינו משום דאינו יכול לייצם בדפשוטו לא תלי בקלישות זיקה, ע"כ דתרי דיני איכא, דהרי בצעלת מאמר ל"ש כלל טעמא דאינו יכול לייצם, ובאמת מדברי רש"י נראה דתלתא דיני נינהו, ובצעלת הגט טעמא משום קלישות זיקה, ובצעלת מאמר טעמא משום דאין החליצה מועלת להחירה לגמרי [ויעוין עוד בריטב"א (סו)א] אך מדברי הרמב"ם הכא צפ"ה משמע לכאורה דצעלת גט וצעלת מאמר חדא נינהו, וא"כ משמע דאין הטעם בצעלת הגט משום דלא מצי לייצם, וא"כ גדר דין צעלת גט וצעלת מאמר לשיטת הרמב"ם.

ויש לדון לבאר, דהא בריש פרק גמליאל פליגי רבן גמליאל ורבנן אי יש גט אחר גט ומאמר אחר מאמר דתנן (ב"ב) רבן גמליאל אומר אין גט אחר גט ולא מאמר אחר מאמר ולא בעילה אחר בעילה ולא חליצה אחר חליצה והחממים אומרים יש גט אחר גט ויש מאמר אחר מאמר, ומסקינן בגמ' (ב"ב) דרבן גמליאל סבר

אומר רבנן הא יצמה צמד ז' מהני בה גט וצמד ז' מהני בה מאמר גט אחר גט לא דחי דהא דחה ליה קמא ומאמר אחר מאמר לא קני דהא קני ליה קמא גט אחר מאמר ומאמר אחר הגט האי מילתא קא דחי והאי מילתא קא קני אך רבנן סברי דכל חד וחד תקינו ליה רבנן גט ומאמר ביצמה.

ומעתה יש לדון בציאור דברי הרמב"ם, דהא דסגי בחליצת אחד מן האחין להחיר את כל היצמות היינו משום דכל בית היצמין חשיב כחדא, אך אחר גט או מאמר כיון דכל חד וחד תקינו רבנן גט ומאמר ביצמה, ע"כ דיינינן להו מעתה כחלוקין אף לענין חליצה, ולהכי מכאן ולהבא לא סגי בחליצת אחד מהן וזריכה חיזור על כל האחין, אלא דהיינו דוקא להחיר הזרות דבעינן לקיום המצוה, משא"כ לענין היתר החלוצה עכמה, סגי דאתחלה בה חליצה ע"י מקצת מן הבית, דחייב בה דינא דכיון שלא בנה שוב לא יבנה וכנ"ל.

ומעתה מיושבת סתירת דברי הרמב"ם, דכל מה דמבואר ברמב"ם דמהני חיזור דאחין להחיר הזרה, היינו בצעלת גט וצעלת מאמר, דיסוד החסרון משום דעי"ז בטל הציורף בין האחין מכח תקנתא דגט ומאמר דתקינו רבנן לכל חד וחד, אך בחליצה פסולה דאחות זקוקה וחי"ל, דהתם יסוד החסרון משום דלא מצי לייצם, בזה ל"מ כלל חיזור דאחין [והא דבצעלת הגט ליכא חסרון משום דלא מצי לייצם, כבר ביארו בשיטת רש"י דדיינינן הכל כחליצה אריכתא או מטעמא אחרינא ואכמ"ל] אלא דאכתי צריך לבאר לפ"ז לישנא דהרמב"ם צפ"ז "כמו שבארנו" דמשמע דחד דינא הוא עם דין חליצה פסולה דפ"ה וי"ל.